

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПЕТРА МОГИЛИ**

СИМАК Сергій Васильович

УДК 351:502

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО
ПАРТНЕРСТВА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

25.00.02 – Механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

МИКОЛАЇВ - 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Академії муніципального управління Міністерства освіти і науки України (м. Київ).

Науковий консультант – доктор наук з державного управління, професор
ДРАГАН Іван Олександрович.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ПЛЕХАНОВ Дмитро Олександрович,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв),
професор кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки;

доктор наук з державного управління, професор
ДОМБРОВСЬКА Світлана Миколаївна,
Національний університет цивільного захисту України
(м. Харків),
начальник навчально-наукового виробничого центру;

доктор наук з державного управління, доцент
ЖОВНІРЧИК Ярослав Федорович,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ),
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування.

Захист відбудеться 28 березня 2017 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.053.03 в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, к. 107.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

Автореферат розісланий 27 лютого 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д. держ. упр., проф.

Л.В. Антонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку країни характеризується подальшим падінням темпів виробництва, погіршенням інвестиційного клімату та довіри населення. Економічна криза та її наслідки вимагають прийняття термінових управлінських рішень щодо збалансування соціально-економічного розвитку, залучення інвестицій, збільшення продуктивності праці та створення нових робочих місць. В таких умовах можливості здійснювати довгострокові проекти в стратегічних сферах країни істотно знижуються, але масштабні завдання залишаються в порядку денному. Ця обставина вимагає пошуку і впровадження нових можливостей та шляхів співпраці публічної влади, бізнесу та інститутів громадянського суспільства. В сучасних умовах реформування української економіки важливим каталізатором активності утворення різноманітних партнерських структур в соціально-економічній сфері є публічно-приватне партнерство.

На сучасному етапі розвитку основною проблемою інституційного забезпечення державної політики України в сфері публічно-приватного партнерства є недостатня сформованість системи інституцій, які повинні забезпечувати ефективну координацію та взаємодію всіх суб'єктів для реалізації завдань державної політики у цій сфері. На теперішній час в Україні у сфері публічно-приватного партнерства не має чіткого розподілу повноважень, не чітко визначена відповідальність різних гілок влади. А взаємодія публічної влади і бізнесу є однією з найважливіших умов успішного соціально-економічного розвитку нашої країни в інтересах громади.

Накопичений в Україні практичний досвід державного управління у сфері публічно-приватного партнерства не є достатнім. Органами управління не запроваджено дієвих механізмів ефективної взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Відсутня можливість здійснення контролю за реалізацією проектів публічно-приватного партнерства з боку інститутів громадянського суспільства. Таким чином, вкрай потрібним є вдосконалення державної політики у сфері публічно-приватного партнерства, а отже, актуальним є дослідження розвитку механізмів державного регулювання взаємодії державного та приватного секторів.

Проблемам державного управління у сфері публічно-приватного партнерства тривалий період значну увагу приділяють представники української та зарубіжної наукових шкіл. Визначальний внесок у розв'язання проблеми дослідження зроблено такими зарубіжними науковцями, як: Дж. Аллан, С. Афанасьєв, Н. Безбах, В. Варнавський, А. Гриценко, Д. Грімсі, А. Зельднер, С. Кліменко, В. Клепіков, С. Коровін, В. Кузьмін, К. Магаріньос, Є. Сава, О. Харт, Х. Хем та інші.

На актуальність проблеми інституційного розвитку публічно-приватного партнерства в системі державного управління вказують численні теоретичні дослідження вітчизняних науковців, таких як М.Ю. Авксентьєв, Г.Д. Аксьонова, В.Д. Бакуменко, О.О. Балюк, В.П. Беглиця, Н.В. Безбах,

І.А. Брайловський, О.І. Васильєва, О.М. Головінов, А.А. Гриценко, О.І. Дацій, О.В. Длугопольський, Л.А. Дмитриченко, С.М. Домбровська, І.О. Драган, В.М. Ємельянов, С.Ф. Єрмілов, Я.Ф. Жовнірчик, І.В. Запатріна, Л.П. Клименко, О.О. Ляхович, В.І. Павлов, О.В. Пильтяй, Л.В. Проданова, О.Е. Сімсон, О.О. Солодовнік, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.В. Тофанюк, В.В. Узунов, П.І. Шилепницький та інші.

У роботах та концепціях цих учених та науковців накопичено багатий досвід аналізу цієї тематики, а також висунуто та обґрунтовано конструктивні пропозиції щодо формування стратегічних цілей і реалізації проектів публічно-приватного партнерства. Проте необхідно сформуувати модель реалізації програми публічно-приватного партнерства, що враховує взаємодію всіх елементів. Разом з тим, поглиблення потребують теоретико-методологічні та практичні положення, що стосуються удосконалення державного регулювання саме інституційним розвитком публічно-приватного партнерства, формування ефективного механізму реалізації та фінансування проектів, визначення доцільності використання та перспективних форм їх впровадження. Особливо актуальною є розробка дієвого методологічного підґрунтя механізму взаємодії в рамках публічно-приватного партнерства у інноваційній сфері. Все у комплексі вимагає удосконалення механізмів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства. Таким чином, необхідність теоретичного, методологічного та практичного значення вирішення зазначених проблем зумовила вибір теми, актуальність і цільову спрямованість дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення й висновки дослідження було отримано в межах науково-дослідних тем Академії муніципального управління: «Удосконалення механізмів державного управління та місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0108U008164), у межах якої автором визначені теоретико-методологічні засади формування та розвитку механізмів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства; «Формування інноваційних механізмів публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0115U0028911), у межах якої автором розглянуто напрями формування механізму взаємодії в рамках публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою ефективного розвитку національної інноваційної системи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів інституційного розвитку публічно-приватного партнерства в системі державного управління України.

Для досягнення мети дослідження було поставлено та вирішено наступні завдання:

– узагальнити теоретичний доробок з проблем державного управління у сфері публічно-приватного партнерства, уточнити сутність і зміст основних категорій;

- систематизувати теоретичні підходи до визначення доцільності використання проектів публічно-приватного партнерства та визначити чинники їх ефективного розвитку;

- визначити напрями формування механізму взаємодії в рамках публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою ефективного розвитку національної інноваційної системи;

- сформуувати:

- концептуальну модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства з урахуванням особливостей взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та приватних партнерів в Україні;

- принципову модель взаємодії сторін в рамках проектів публічно-приватного партнерства, що враховує особливості взаємозв'язків його елементів;

- розробити методологічні підходи до підготовки, відбору та укладання угод про публічно-приватне партнерство та визначити їх пріоритети; методологічні підходи до оцінювання ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектору та громади й визначити критерії її ефективності;

- надати пропозиції з удосконалення нормативно-правового забезпечення та організаційно-функціональної структури органів державного управління, що здійснюють регулювання сферою публічно-приватного партнерства;

- внести науково обгрунтовані теоретико-методологічні та практичні рекомендації щодо реалізації програми публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України.

Об'єкт дослідження – механізми публічно-приватного партнерства в системі державного управління.

Предмет дослідження – удосконалення механізмів інституційного розвитку публічно-приватного партнерства в системі державного управління України.

Методи дослідження. Для розв'язання наведених завдань дослідження та реалізації поставленої у дисертаційній роботі мети, вивчення суспільних явищ, що зумовлюють проблему, було використано системний підхід, із застосуванням основних положень теорії державного управління, інституційної теорії, теорії зростання, теорії прав власності, концепцій сталого розвитку, фундаментальних економічних законів.

У процесі узагальнення теоретичного доробку з проблем державного управління у сфері публічно-приватного партнерства та механізмів його реалізації використано історичний та логічний підходи, а також абстрактно-логічний метод. Для обгрунтування наукової концепції державного управління у сфері публічно-приватного партнерства та концептуального підходу до формування організаційно-економічного механізму його здійснення застосовано методологію комплексного аналізу та метод теоретичного узагальнення. Для систематизації принципів формування і розвитку механізмів державного

управління у сфері публічно-приватного партнерства використано методи синтезу та аналізу. Для визначення особливостей концептуальної моделі взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади і приватних партнерів та обґрунтування підходу до управління у сфері публічно-приватного партнерства використано метод порівняльного аналізу. Характеристика стану державного управління у сфері публічно-приватного партнерства в Україні та визначення основних перешкод його реалізації, класифікації механізмів взаємодії проводилися на основі методу економіко-статистичного й трендового аналізу, ранжування. В рамках розробки підходу до формування стратегії державного управління у сфері публічно-приватного партнерства та механізмів його реалізації використано матричний підхід, розрахунково-конструктивний та графічний методи.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних, методологічних засад й практичних положень щодо удосконалення механізмів інституційного розвитку публічно-приватного партнерства в системі державного управління України. Наукову новизну одержаних результатів обумовлюють такі основні теоретико-методологічні положення:

вперше:

- розроблено евристичні теоретико-методологічні підходи, які не мають аналогів у вітчизняній теорії державного управління, щодо:

- підготовки, відбору та укладання угод про публічно-приватне партнерство, в основу яких покладено наступні пріоритети: заохочення приватних партнерів щодо здійснення проектів та участі у визначенні шляхів задоволення суспільних потреб, забезпечення об'єктивного конкурсного відбору приватного партнера; залучення до проекту центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як окремих суб'єктів, залучення представників науки та громадянського суспільства на етапі визначення пріоритетів та відбору проектів;

- моделі реалізації програми публічно-приватного партнерства, що враховує взаємодію всіх елементів, сутність якого розкривається за наступними етапами, необхідними для побудови програми стійкого розвитку цієї сфери, а саме: визначення повноважень органів влади, які залучаються до проектів; забезпечення балансу інтересів громади, місцевої влади та бізнесу шляхом організації прозорого процесу, проведення консультацій з громадськістю, врахування думки експертного та наукового середовища; залучення висококваліфікованих консультантів і створення ефективної команди на етапі відбору та розробки для визначення найбільш відповідних суспільним потребам проектів;

- визначення доцільності використання публічно-приватного партнерства, що передбачає наступні етапи: формування інформаційної бази соціально-економічних проектів; планування соціальних наслідків їх реалізації; оцінка можливостей збільшення ефективності проекту; обґрунтування

взаємозацікавленості при дотриманні принципу паритету інтересів; формулювання висновку про доцільність партнерських відносин;

- розроблено концепцію взаємодії в рамках проектів публічно-приватного партнерства, що враховує особливості взаємозв'язків її елементів, та передбачає запровадження дієвих механізмів ефективної співпраці з інститутами громадянського суспільства на постійній основі на всіх етапах реалізації проектів;

удосконалено:

- класифікацію механізмів взаємодії публічного та приватного секторів, що, на відміну від існуючих, передбачає поділ за такими групами: за сферами реалізації партнерських відносин: економічні, правові, організаційні; за ступенем участі сторін партнерських відносин: механізми контрактної системи (на основі господарсько-договірних відносин з приводу виробництва товарів та послуг для суспільних потреб), інвестиційно-фінансові механізми, договірні механізми (оренди, концесії, трасту об'єктів державної власності);

- теоретичну модель механізму взаємодії в рамках публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою ефективного розвитку національної інноваційної системи, що ґрунтується на особливостях елементної структури партнерства, з гармонійним доповненням вертикальних та горизонтальних векторів, який, на відміну від наявних, передбачає баланс публічних і приватних інтересів в моделі інноваційного розвитку національної економіки, залучення приватних інвестицій до інноваційного розвитку, забезпечення рівноправної участі всіх суб'єктів в обранні стратегії інноваційного розвитку, у формуванні та визначенні пріоритетів інноваційної політики;

- концептуальну модель системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства з урахуванням особливостей взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та приватних партнерів, що відрізняється від існуючих застосуванням інституційних механізмів урахування громадської думки, системи забезпечення підзвітності перед громадськістю та вирішує наступні завдання: узгодження інтересів органів державного управління та підвищення ефективності міжвідомчої координації; запровадження чіткого розподілу повноважень між різними гілками влади на центральному рівні, ієрархічними рівнями виконавчої влади і місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцевому рівні;

- методичний підхід до оцінки ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектору та громади, у складі якого, на відміну від існуючих, передбачено низку критеріїв ефективності із врахуванням вимог всіх учасників взаємодії, основним з яких є інтегральний критерій ефективності, що визначається у вигляді додаткового ефекту, який одержують всі учасники взаємодії;

дістали подальшого розвитку:

- систематизація принципів розвитку закордонної законодавчої бази з питань публічно-приватного партнерства, на основі визначення наступних

тенденцій: створення механізмів пільгового оподаткування (часткового звільнення від оподаткування); стандартизація угод; максимальна публічність та прозорість проектів на законодавчому рівні; передача істотної частки ризиків приватному партнеру; спрощення адміністративних та бюрократичних процедур; мінімізація управлінської та фінансової участі держави у реалізації проектів; трансформація органів державного управління з притаманними їм регуляторними та управлінськими функціями в експертні та дорадчі органи з консультативними функціями та мінімумом практичної та фінансової участі у проектах;

- понятійно-категорійний апарат теорії державного управління, що передбачає уточнення сутності поняття «публічно-приватне партнерство»: у вузькому смислі - як комплексний інституціональний інструмент забезпечення оптимального використання наявного потенціалу суспільства шляхом консолідації ресурсів держави, приватного капіталу та громадянського суспільства; у широкому смислі - як комплексний механізм взаємодії органів державної влади або місцевого самоврядування, приватного партнера та громадянського суспільства на основі об'єднання ресурсів та розподілу ризиків, метою якого є забезпечення фінансування, створення та експлуатація суспільно значущих об'єктів на довгостроковій основі;

- пропозиції щодо модернізації організаційно-функціональної структури органів державного управління, що здійснюють регулювання сферою публічно-приватного партнерства на основі створення центрального органу виконавчої влади – Державної агенції з публічно-приватного партнерства, основними функціями якої є: створення стратегії розвитку партнерства; методичний та консультативний супровід проектів, та створення на цій основі єдиного реєстру договорів за відповідними регіонами та секторами; аналіз ефективності проектів та використання державних коштів; створення ефективного механізму відбору приватного партнера та укладання договорів, стандартизація цих процесів; розробка рекомендаційних норм підготовки тендерної і контрактної документації; створення Громадської ради (колегії) при Агенції, що, на відміну від існуючої структури, передбачає широке залучення представників громадянського суспільства, наукового, експертного середовища та бізнесу;

- основні методологічні підходи до класифікації фінансового інструментарію публічно-приватного партнерства, що передбачає поділ за такими групами: державне, приватне та проектне фінансування; останнє з яких є найбільш сучасною та перспективною формою та надає можливість забезпечити збалансоване поєднання переваг державного та приватного фінансування, максимально знизити рівень можливих ризиків, в його основу покладено такі пріоритети: гарантії державної фінансової підтримки видатків для покращення інфраструктури; отримання державними та комунальними підприємствами позик на комерційних засадах; фінансові гарантії повернення інвестицій з боку органа місцевого самоврядування приватному партнерові у разі дострокового припинення угоди; фінансові гарантії обслуговування місцевим бюджетом позик, призначених для фінансування проектів; рівні

можливості та умови здійснення місцевих запозичень для різних суб'єктів місцевого самоврядування; гарантії на випадок змін законодавства.

Практичне значення одержаних результатів. Загальним результатом дослідження є обґрунтування концептуальних положень та практичних пропозицій щодо формування та розвитку дієвих механізмів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства. Проведені дослідження, висновки, що зроблені за їх результатами, є основою для розробки рекомендацій з удосконалення системи державного управління у сфері публічно-приватного партнерства в Україні.

Практичні розробки використані Комітетом Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму при підготовці та опрацюванні змін до деяких законодавчих актів України у сфері публічно-приватного партнерства щодо співпраці з інститутами громадянського суспільства для впровадження соціально значущих програм у регіонах і покращення бюджетного фінансування таких програм, відновлення спортивної інфраструктури та реалізації програм розвитку фізичної культури і спорту на місцях (дов. № 04-33/18-902 (134542) від 01.06.2016 р.).

Методичні підходи до оцінювання ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектора та громади, у складі якого, на відміну від існуючих, передбачено низку критеріїв ефективності із врахуванням вимог всіх учасників взаємодії, а інтегральним критерієм ефективності є зважений з урахуванням важливості всіх учасників інтегральний критерій ефективності, що визначається у вигляді додаткового ефекту, який одержують всі учасники взаємодії, використані Міністерством економічного розвитку і торгівлі України при опрацюванні та підготовці пропозицій щодо розроблення механізмів ефективної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, приватним сектором та інститутами громадянського суспільства на засадах державно-приватного партнерства для забезпечення успішної реалізації проектів, спрямованих на поліпшення показників національної економіки, якості життя населення і стану навколишнього природного середовища (дов. № 2433-06/15968-09 від 30.05.2016 р.).

Пропозиції та методичні підходи до оцінювання ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектора та громади, у складі якого, на відміну від існуючих, передбачено низку критеріїв ефективності із врахуванням вимог всіх учасників взаємодії, використані фахівцями профільних структурних підрозділів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) при опрацюванні та підготовці пропозицій оптимізації роботи систем централізованого водопостачання та водовідведення міста Києва відповідно до Загальнодержавної цільової програми "Питна вода України на 2011-2020 роки" (дов. № 004-965 від 08.06.2016 р.).

Пропозиції щодо обґрунтування теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій з формування та розвитку дієвих механізмів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства в процесі забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики,

методичні підходи до оцінювання ефективності взаємодії органів публічної влади та бізнесу використані фахівцями Департаменту інфраструктури Харківської міської ради при опрацюванні та підготовці пропозицій оптимізації роботи у сфері транспорту міста Харкова відповідно до Програми розвитку міського електротранспорту м. Харкова на 2013-2020 роки (дов. № 1476 від 02.06.2016 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Академії муніципального управління при підготовці навчальних програм до таких дисциплін: «Державне управління», «Стратегічне управління підприємством», «Інвестування», «Економічне управління підприємством» (дов. № 01-324 від 26.05.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій сформульовано й науково обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до формування та розвитку механізмів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства. Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно й знайшли відображення в одноосібних працях.

Апробація результатів. Основні положення й результати дисертації доповідались та обговорювались на конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: «Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення (м. Рівне, 2013 р.), «Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління» (м. Київ, 2013 р.), «Тенденція розвитку національного та міжнародного бізнесу в XXI столітті» (м. Луганськ, 2013 р.), «Aplikovanevedeckenovinky – 2013» (м. Прага, 2013 р.), «Модернізаційні процеси державного та муніципального управління» (м. Київ, 2014 р.), «Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства» (м. Київ, 2016 р.), «Розвиток креативного публічного управління» (м. Київ, 2016 р.), «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (м. Київ, 2016 р.), «Ольвійський форум-2016: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (м. Миколаїв, 2016 р.), «Trends of modern science - 2016» (Великобританія, 2016 р.), «Центри освіти «третього віку» - реальність та перспективи в Україні та ЄС» (м. Київ, 2016 р.), «Актуальные проблемы государственного управления» (м. Тбілісі, 2016 р.), «Публічне адміністрування: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 38 наукових працях загальним обсягом 33,7 обл.-вид. арк., у тому числі в 1 монографії, 24 статтях у наукових фахових виданнях України та інших держав, 13 тезах доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, 9 додатків. Повний обсяг дисертації – 447 сторінок, основний текст викладено на 342 сторінках. Робота містить 17 таблиць на 15 сторінках, 14 рисунків на 11 сторінках, 9 додатків на

58 сторінках. Список використаних джерел складається з 406 найменувань на 46 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито сутність і стан проблеми, що розв'язується; обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання дослідження, його наукову новизну, встановлено практичну корисність одержаних результатів; наведено дані щодо апробації цих результатів та їх опублікування.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи інституційного розвитку взаємодії публічного та приватного секторів в системі державного управління»* – досліджено механізми взаємодії громадянського суспільства, влади та бізнесу з позицій інституційного підходу; з'ясовано сутність та принципи публічно-приватного партнерства в контексті сучасного розвитку держави; розглянуто світовий досвід розвитку механізмів взаємодії публічного та приватного секторів.

Доведено, що завдяки застосуванню інституційного підходу до дослідження механізмів взаємодії громадянського суспільства, влади й бізнесу ключовою сутністю процесів економічної та соціальної трансформації на сучасному етапі розвитку є модернізація та виникнення нових форм спільної власності та пов'язаних з нею базових соціально-економічних інститутів. Це, у свою чергу, веде до виникнення нових інституційних форм, у першу чергу, таких як публічно-приватне партнерство, які відповідають як базовим, так і додатковим по відношенню до них соціальних та економічних інститутів. На підставі цього запропоновано головним завданням сучасних реформ визначити саме побудову прогресивної конфігурації оновлених інституційних форм ринкового характеру.

Здійснено аналіз інституційного середовища складних взаємозв'язків між суспільством та економікою на сучасному етапі розвитку, що свідчить про подальше поглиблення процесів соціалізації економіки через корекцію пріоритетів економічної системи, їх безпосередню орієнтацію на загальносуспільні цінності та забезпечення безперервного й стабільного економічного зростання. Соціалізація економічних процесів приводить до широкого усвідомлення, що громадянське суспільство з його здібностями та потребами уособлює мету функціонування та розвитку економічної системи. І саме публічно-приватне партнерство є найбільш перспективною формою для розвитку конструктивного діалогу між державою, бізнесом та інститутами громадського суспільства. Сутність відносин у рамках публічно-приватного партнерства полягає в тому, що, на відміну від інших форм взаємозв'язку держави, бізнесу та інститутів громадського суспільства, таке партнерство являє собою форму спільної участі в проектах задля отримання соціально-економічного ефекту, з одного боку, та орієнтованих на перерозподіл між учасниками завдань, відповідальності, ризиків та прибутку, з іншого.

Розглянуто сутність поняття «публічно-приватне партнерство», виходячи з того, що воно не визначається в жодному законодавчому акті України. Крім того, як свідчить проведене дослідження, визначене в законодавстві України поняття «державно-приватного партнерства» є значно звуженим. А аналіз досвіду багатьох країн, міжнародних фінансових організацій та досліджень щодо визначення поняття «публічно-приватне партнерство» дає змогу зробити висновок, що зазначена дефініція не має єдиного системного трактування. Визначено, що всі тлумачення мають ряд схожих загальних ознак при значній специфіці трактування кожним дослідником або організацією. Це залежить, в першу чергу, від рівня розвитку економіки країни та регіону в цілому, а саме: від законодавчої та нормативно-правової бази, адміністративної структури і функцій органів влади, пріоритетів економічної політики. Наголошується, що існує ще одна залежність у визначеннях сутності зазначеного поняття, не менш важлива за залежність від економіки, – це поточний рівень розвитку громадянського суспільства.

На підставі проведеного дослідження та порівняльного аналізу сутності поняття «публічно-приватне партнерство» запропоновано авторське визначення цього терміна у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні пропонується визначити публічно-приватне партнерство як комплексний інституціональний інструмент забезпечення оптимального використання наявного потенціалу суспільства шляхом консолідації ресурсів держави, приватного капіталу та громадянського суспільства. У широкому значенні публічно-приватне партнерство це комплексний механізм взаємодії органів державної влади або місцевого самоврядування, приватного партнера та громадянського суспільства на основі об'єднання ресурсів та розподілу ризиків, метою якого є забезпечення фінансування, створення та експлуатація суспільно значущих об'єктів на довгостроковій основі.

Проведено детальний аналіз укладених за останні роки угод публічно-приватного партнерства в Європейському Союзі та світі за основними показниками, в тому числі за сферами застосування, та визначено, що сфера транспортної інфраструктури залишається найбільшою у вартісному виразі. Визначено обставини, завдяки яким стратегічними визначаються саме проекти публічно-приватного партнерства, насамперед, до них віднесено такі чинники: по-перше, більшість транспортних проектів має важливе соціально-економічне значення, що не викликає велику зацікавленість у потенційних інвесторів та громадянського суспільства; по-друге, транспортна інфраструктура – капіталоемна галузь, у зв'язку з чим фінансування початкового етапу досить витратне.

У процесі проведення аналізу підходів та ключових моментів щодо визначення принципів доцільності реалізації та розвитку проектів публічно-приватного партнерства виділено елементи, необхідні для ефективної реалізації такої співпраці: наявність юридичної підтримки та інфраструктурних елементів для реалізації проекту, зокрема створення спеціалізованої компанії, яка буде здійснювати проект публічно-приватного партнерства; фінансові ресурси для

забезпечення всіх стадій реалізації проекту; залучення до участі в проектах досвідчених та кваліфікованих представників партнерів; забезпечення гарантій збуту, у тому числі гарантій тарифного регулювання з урахуванням інтересів приватного партнера та інвесторів; забезпечення умов капіталізації проекту з урахуванням інтересів інвесторів та фінансових організацій; наявність якісного техніко-економічного обґрунтування та бізнес-плану проекту з урахуванням визнаних міжнародних норм, методик та умов фінансування; наявність професійної керівної ланки проекту, яка володіє досвідом як у проектному фінансуванні, так і в будівництві й експлуатації подібних об'єктів; наявність контрактів на постачання сировини, комплектуючих, матеріалів і енергоносіїв на початкових етапах проекту; забезпечення справедливого розподілу проектних ризиків між всіма учасниками проекту публічно-приватного партнерства.

З метою підвищення якісного рівня проектів публічно-приватного партнерства в Україні проаналізовано та виділено проблеми реалізації проектів у транспортній інфраструктурі в інших країнах, а саме: вади в розрахунку початкової оцінки вартості, що призводить до перевитрати коштів; недооцінка тривалості й вартості затримок, непередбачені витрати; неврахування можливих змін у технічних вимогах до проекту, геологічні ризики, ігнорування змін валютних курсів, вартості відчуження, вимог безпеки й захисту навколишнього середовища; соціальні наслідки проектів тощо.

Здійснено систематизацію законодавчої бази розвинутих зарубіжних країн, яка регулює питання публічно-приватного партнерства, та визначено такі тенденції її вдосконалення: створення механізмів пільгового оподаткування (часткового звільнення від оподаткування); стандартизація угод; максимальна публічність та прозорість проектів на законодавчому рівні; передача істотної частки ризиків приватному партнеру; спрощення адміністративних та бюрократичних процедур; мінімізація управлінської та фінансової участі держави у реалізації проектів; трансформація органів державного управління з притаманними їм регуляторними та управлінськими функціями в експертні та дорадчі органи з консультативними функціями та мінімумом практичної та фінансової участі у проектах. Наголошено, що у сфері публічно-приватного партнерства на сучасному етапі розвинені країни дотримуються політики постійного вдосконалення механізмів взаємодії та інституційної структури. Наголошено на збереженні тенденції мінімізації управлінської та фінансової участі держави у реалізації проектів, трансформації органів державного управління з притаманними їм регуляторними та управлінськими функціями в експертні (дорадчі) органи з консультативними функціями й мінімумом своєї фінансової та практичної участі в проектах.

У другому розділі – *«Методологічні підходи до державного управління розвитком механізмів взаємодії публічного та приватного секторів»* – розглянуто методологічні основи дослідження державного управління публічно-приватним партнерством у сучасних умовах розвитку економіки; систематизовано методики визначення ефективності механізмів державного

управління в цій сфері; виокремлено й досліджено форми реалізації механізмів взаємодії публічного та приватного секторів економіки.

На основі систематизації та аналізу відповідних економічних теорій доведено, що лише у кінці ХХ ст. почали з'являтися перші теоретичні напрями співпраці держави, бізнесу та громадянського суспільства, в яких сторони розглядались як рівноправні партнери. З'ясовано, що основним у методологічному плані при вивченні питання публічно-приватного партнерства є напрям, що ґрунтується на аналізі розділено-сумісних відносин у сфері управління й влади. Згідно з цим напрямом, у соціальних відносинах, які завжди є відносинами між людьми, взаємодіють різні (розділені) інтереси, а в самій взаємодії реалізується прагнення до спільних дій з метою задоволення вказаних інтересів. У відносинах у рамках публічно-приватного партнерства сумісними є відносини об'єднання ресурсів (фінансових, трудових, інтелектуальних та інших) задля спільної реалізації проектів, а розділеними є відносини власності, відносини щодо розподілу ризиків, одержання прибутків від реалізації проектів.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку методологія дослідження механізмів публічно-приватного партнерства не повинна обмежуватись рамками лише однієї з фундаментальних економічних теорій або сучасних нетрадиційних концепцій. А методологічною основою досліджень державного управління у сфері публічно-приватного партнерства повинен стати інтегральний підхід, який ґрунтується на різноманітні всіх теорій та течій, що дасть змогу розглядати публічно-приватне партнерство з різних точок зору.

Методологія державного управління зазнає кардинальних змін, відбувається поширення ідеї багатовекторності розвитку та універсалізації підходів, переоцінюється роль суб'єкта та об'єкта в процесах. Зазначено, що і надалі буде відбуватись зміна акцентів у бік більшої значущості суб'єктів публічно-приватного партнерства з необхідністю розгляду об'єктів у динаміці як сукупності нелінійних процесів. Основні зміни методології пов'язані з її гуманізацією, зближенням природознавства і соціально-гуманітарних наук, протилежних концептуально-методологічних підходів, розширенням застосування системного підходу і синергетики, статистично-ймовірних і квантово-релятивістських методів пізнання, поглибленням методологічної рефлексії в самих науках і галузях знання, удосконалюванням методів пізнання, підвищенням концептуального статусу гуманітарних наук, посиленням орієнтації методології на практику. Спостерігаються процеси універсалізації методології, становлення універсології як загальної методологічної дисципліни. Досить чітко намітилась тенденція до відмови від розгляду статичного об'єкта, що складається з елементарних цеглинок, пов'язаних між собою елементарними зв'язками, на користь розгляду об'єкта в динаміці як сукупності нелінійних процесів.

Запропоновано методику оцінювання ефективності взаємодії органів держави, приватного сектора та громади, у складі якої використовуються різні критерії ефективності, що враховують вимоги всіх груп учасників взаємодії,

при цьому інтегральним критерієм ефективності є зважений з урахуванням важливості всіх учасників інтегральний критерій ефективності, що визначається у вигляді додаткового ефекту, який одержують всі учасники взаємодії. На підставі методики розроблено алгоритм оцінювання ефективності взаємодії на етапі визначення приватного партнера, що дасть можливість приймати зважені рішення про необхідність його здійснення та розподіл ризиків між партнерами на кожному етапі проекту.

Запропоновано виділяти основні форми співробітництва, а саме: правове партнерство; економічне партнерство та організаційне партнерство. Партнерство у правовій площині являє собою спільну організацію процесів врегулювання комерційної діяльності із позиції державних органів. Наприклад, представники приватних партнерів залучаються до участі в роботі дорадчих органів із вдосконалення нормативної бази, беруть участь у створенні саморегульованих організацій спільно з фахівцями органів державної влади, а також використовують інші методи та форми впливу держави на розвиток підприємництва. Економічне партнерство являє собою здійснення сумісної комерційної діяльності органами держави і приватними партнерами, яка спрямована на отримання неподаткового бюджетного доходу шляхом використання ресурсів приватного партнера. Організаційне партнерство передбачає різні форми участі представників однієї із сторін партнерства в структурних підрозділах іншого партнера. Проявом цієї форми є, наприклад, участь представників бізнесу в органах, що впливають на прийняття державних рішень, а з іншого боку, участь представників державного партнера в органах корпоративного управління підприємницької структури.

Запропоновано розглядати взаємодію публічного та приватного секторів в системі державного управління публічно-приватним партнерством з позиції форм практичної реалізації її механізмів в Україні. Це дало змогу систематизувати та уніфікувати стихійно сформовані системи взаємодії на єдиній методологічній базі, яка відображає такі найбільш загальні принципи побудови, як прозорість, конкурсність, відповідність пріоритетам державної економічної, соціальної та науково-технічної політики.

Розроблено класифікацію основних форм партнерської взаємодії публічного та приватного секторів на сучасному етапі розвитку публічно-приватного партнерства. По-перше, за сферами реалізації відносин державних та приватних партнерів пропонуються такі форми: економічна, що передбачає здійснення спільної комерційної діяльності з метою отримання неподаткового бюджетного доходу на основі використання ресурсів приватного партнера через державні підприємства, ринкові відносини (закупівлі, тендери тощо); правова, яка передбачає об'єднану організаційну діяльність щодо регулювання комерційної діяльності та реалізації партнерських відносин з боку державних органів через участь приватних партнерів у засіданнях робочих груп щодо удосконалення відповідної законодавчої бази, створення громадських організацій із залученням фахівців органів державної влади та місцевого самоврядування, а також використання інших форм і методів впливу на

розвиток бізнесу; структурно-організаційна, яка відображає рівень участі представників одного партнера в управлінні підрозділами іншого. По-друге, за рівнем участі партнерів у їх відносинах поділ здійснюється таким чином: система контрактів, яка ґрунтується на підставі контрактних відносин щодо виробництва товарів та послуг для державних (комунальних) потреб на основі розміщення державного замовлення; інвестиційне партнерство, яке передбачає покращення інвестиційного клімату, реалізацію державних стратегічних пріоритетів на основі пайового фінансування інвестиційних проектів у рамках здійснення державних та місцевих програм соціально-економічного та науково-технічного розвитку; договори концесії, трасту або оренди державних об'єктів, що передбачає надання у володіння і користування підприємницьких структур державних економічних ресурсів для реалізації суспільно значущих цілей.

У третьому розділі – *«Комплексний аналіз стану системи державного управління в сфері публічно-приватного партнерства»* – проаналізовано особливості реалізації проектів публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку; здійснено аналіз поточного стану розвитку публічно-приватного партнерства в окремих галузях економіки; досліджено особливості фінансування проектів публічно-приватного партнерства.

Розроблено алгоритм підготовки, відбору та укладання угод про публічно-приватне партнерство, що дало змогу запропонувати заходи щодо вдосконалення механізмів реалізації проектів. По-перше, розроблено механізми, які заохочують приватних партнерів до здійснення проектів публічно-приватного партнерства й одночасно допомагають органам публічного управління у визначенні можливих шляхів задоволення суспільних інтересів, дають гарантію реалізації конкурсних процесів для виборів кращих інвесторів. З цією метою запропоновано ініціатору пропозиції надавати такі переваги: право перевершити кращі конкуруючі заявки за рахунок пропозиції своєї більш вигідної альтернативи; нарахування додаткових балів в офіційному процесі оцінювання заявки; право автоматично брати участь у фінальних етапах конкурсів; можливість виплат компенсацій ініціатору конкурсу переможцем; використання системи «найкращої та останньої пропозиції» при проведенні багатоетапних конкурсів. По-друге, на етапі ініціювання проекту публічно-приватного партнерства запропоновано залучати до переговорного процесу центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування як окремі суб'єкти, кожен з яких відстоює свої інтереси, бачення щодо оптимального використання земельних ділянок з огляду на інтереси громади, має під час реалізації майбутнього проекту різні завдання та несе ризики. По-третє, обґрунтовано необхідність залучення представників науки та громадянського суспільства на етапі визначення пріоритетів та відбору проектів. Адже саме на цьому етапі необхідно визначити, яким чином проект публічно-приватного партнерства задовольнятиме потреби в розвитку того чи іншого пріоритетного сектора

економіки та який буде вплив проекту на споживачів і громадянське суспільство в цілому.

В роботі запропоновано загальну схему методологічного підходу до моделі реалізації програми публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, яка дала змогу виділити такі компоненти, необхідні для досягнення стійкої програми розвитку публічно-приватного партнерства: 1) відбір, проектування і розробка проектів, які спрямовані на задоволення суспільної потреби, залежать від можливостей у визначенні найбільш відповідного та реалістичного проекту для впровадження за допомогою механізмів публічно-приватного партнерства, від наявності вхідної інформації, наявності кваліфікованих експертів, можливості організації команди ефективних менеджерів для проектів; 2) забезпечення стійких потоків доходів, які повинні розраховуватись на основі фінансової життєздатності проектів, розподілу комерційних ризиків і захисту інвесторів від ризиків, що краще управляються органом публічного управління; 3) залучення приватного фінансування при наявних можливостях фінансових ринків дасть змогу забезпечити проект необхідними інвестиціями з метою задоволення фінансової потреби від перших капітальних інвестицій до витрат на підтримання основних фондів і оборотного капіталу; 4) наявність політичної волі для впровадження механізмів публічно-приватного партнерства, застосування законодавчої і регулятивної системи, завдяки яким застосовуються та стимулюються механізми партнерства. Доведено, що програма розвитку публічно-приватного партнерства не буде ефективно реалізована тільки з одним або двома зазначеними вище компонентами.

Проведено комплексний аналіз проектів публічно-приватного партнерства в Україні, які перебувають на різних стадіях реалізації та мають різний рівень успішності. Визначено основні фактори успіху проекту модернізації окремих складових системи теплопостачання в м. Малині в рамках публічно-приватного партнерства, основним з яких є забезпечення балансу інтересів громади, місцевої влади та бізнесу шляхом організації місцевою владою прозорого процесу, проведення консультацій з громадськістю, врахування рекомендацій експертного та бізнес середовища. На прикладі невдалих пілотних проектів дорожньої концесії встановлено основні причини невдач їх реалізації. По-перше, це брак досвіду в реалізації концесійних проектів та відмова від залучення досвідченого консультанта з міжнародним досвідом, внаслідок чого була побудована нежиттєздатна фінансова схема реалізації проекту, коли інвестиційні зобов'язання мала брати на себе компанія-підрядник, а не весь консорціум. Така схема могла бути реалізована, але тільки за умов зв'язаного кредиту від одного з міжнародних банків під державні гарантії України за умови обрання генпідрядника кредитором. По-друге, це політична складова процесу реалізації проектів, яка здійснювала вплив на результати тендерів та конкурсів, у зв'язку з чим були відібрані не найкращі з можливих варіантів. Крім того, багато прогнозів трафіку складались під політичним впливом з наміром продемонструвати потребу місцевої економіки в

державних інвестиціях в інфраструктуру, а не для того, щоб об'єктивно оцінити рівень попиту.

Обґрунтовано, що успішність впровадження проектів публічно-приватного партнерства в транспортній інфраструктурі України великою мірою повинна визначатись активністю органів влади у залученні приватного сектора до інвестиційних проектів, готовністю інституційного середовища, упорядкованою послідовною нормативно-правовою базою, прозорим механізмом надання державної підтримки, динамікою залучення фінансових та нефінансових інститутів розвитку до реалізації проектів публічно-приватного партнерства, ефективністю системи управління проектами публічно-приватного партнерства тощо. Доведено необхідність запровадження гнучких механізмів коригування параметрів функціонування проекту залежно від умов, що змінюються.

Визначено основні методологічні підходи до класифікації фінансового інструментарію публічно-приватного партнерства, на цій підставі виділено державне, приватне та проектне фінансування. За наведеною класифікацією видів прямої та непрямой державної підтримки проектів публічно-приватного партнерства обґрунтовано необхідність збалансованості між фінансовою підтримкою та фіскальною політикою держави, що дасть змогу забезпечити максимальну привабливість таких проектів для приватних партнерів та потенційних інвесторів. Доведено, що саме проектний підхід є найбільш сучасною та перспективною формою і надає можливість забезпечити збалансоване поєднання переваг державного та приватного фінансування та максимально знизити рівень можливих ризиків. Крім того, як показує міжнародний досвід, постійно виникають нові інструменти фінансування проектів публічно-приватного партнерства: цільові податки, проектні облігації тощо, частину з яких необхідно інституалізувати в Україні.

Виявлено основні недоліки у процесі реалізації державної фінансової політики у сфері публічно-приватного партнерства, серед яких: відсутність гарантій щодо державної фінансової підтримки видатків для покращення інфраструктури; обмежені можливості щодо отримання державними (комунальними) підприємствами позик на комерційних засадах; відсутність належних фінансових гарантій з боку місцевого органа щодо повернення інвестицій приватному партнерові в разі дострокового припинення угоди; відсутність фінансових гарантій щодо обслуговування місцевим бюджетом позик, призначених для фінансування проектів; нерівні можливості та умови щодо здійснення місцевих запозичень для різних суб'єктів місцевого самоврядування; відсутність гарантій на випадок змін законодавства.

Запропоновано внести до Бюджетного кодексу України та нормативно-правових актів нижчого рівня такі зміни: передбачити джерела фінансування видатків бюджетів на надання гарантій щодо відшкодування збитків або обсягу державного замовлення; розширити можливості програмно-цільового фінансування; передбачити участь держави у реалізації проектів публічно-приватного партнерства на принципах середньо- та довгострокового

програмно-цільового фінансування; спростити процедуру отримання гарантій; зменшити кількість та встановити вичерпний перелік документів, які необхідні для розгляду питання про отримання державних гарантій; визначити механізми отримання державних гарантій для реалізації проектів модернізації комунальної інфраструктури комунальними підприємствами. Обґрунтовано необхідність законодавчо закріпити повноваження місцевих органів влади у застосуванні фінансових механізмів у проектах публічно-приватного партнерства.

У четвертому розділі – *«Стратегічні напрями визначення шляхів інституційного розвитку публічного та приватного секторів»* – обґрунтовано застосування системного підходу в дослідженні доцільності співпраці громади, держави та приватного сектора в ході реалізації проектів публічно-приватного партнерства; запропоновано перспективні форми ефективної реалізації проектів публічно-приватного партнерства; розглянуто особливості нормативно-правового забезпечення взаємодії у сфері публічно-приватного партнерства.

Доведено, що визначення поняття «державно-приватне партнерство» в Законі України «Про державно-приватне партнерство» має досить загальний характер, а використання цього поняття замість терміна «публічно-приватне партнерство» суттєво звужує його сутність. Так, відповідно до міжнародної практики сутністю цього явища є встановлення довгострокових стратегічних відносин у реалізації суспільно значущих проектів між приватним сектором і публічною владою, яка уособлює собою як центральні органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування. Досвід реалізації таких проектів доводить, що в багатьох випадках у подібному партнерстві центральна та місцева влада мають різні інтереси, іноді навіть такі, що суперечать один одному.

Водночас, як свідчить практика реалізації проектів, місцева громада може мати відмінне від центральних органів влади бачення щодо оптимального використання відповідних ділянок з огляду на інтереси мешканців території. У цьому випадку на етапі ініціювання проекту, що реалізується у формі публічно-приватного партнерства, органи місцевого самоврядування та центральні органи виконавчої влади мають залучатися до переговорного процесу з цих питань як окремі суб'єкти, кожен з яких відстоює свої інтереси і має під час реалізації майбутнього проекту різні завдання та ризики. Публічно-приватне партнерство за змістом, формою і колом партнерів відрізняється від усталеного терміна «державно-приватне партнерство», а застосування поняття «публічний» інсталюється в категоріально-понятійний апарат сучасного законодавства України, яке зараз вже включає термінологію «публічна влада», «публічне право», «публічні фінанси» та іншу, що відповідає тенденціям її адаптації до термінології правової системи ЄС.

Розроблено алгоритм визначення (оцінювання) доцільності використання публічно-приватного партнерства за такими етапами: формування інформаційної бази соціально-економічних проектів; планування соціальних

наслідків їх реалізації; оцінка можливості збільшення ефекту, що одержують учасники партнерства при взаємодії в ході реалізації проекту; обґрунтування взаємозацікавленості при дотриманні виконання принципу паритету інтересів; формулювання висновку про доцільність партнерських відносин. Основним висновком є те, що організація такої взаємодії доцільна тільки за умови отримання сторонами додаткового ефекту: для представників держави - це зростання бюджетного ефекту, представників громади - це зростання соціального ефекту, для представників бізнесу - це зростання прибутковості або скорочення рівня ризиків.

Завдяки узагальненню аспектів, що впливають на реалізацію зазначених принципів доцільності проектів публічно-приватного партнерства, визначено такі чинники їх ефективної реалізації: забезпечення реалізації проекту прогнозованими фінансовими ресурсами; наявність необхідної інфраструктури для реалізації проектів, включаючи спеціалізовану компанію з управління проектами; гарантії реалізації продукції, у тому числі гарантії тарифних регулювань; забезпечення участі в проектах досвідчених і висококваліфікованих партнерів; капіталізація проектів з урахуванням вимог інвестора та фінансових організацій; професійно підготовлене техніко-економічне обґрунтування і бізнес-план проектів на основі визнаних міжнародних методик і умов фінансування; контракти на постачання сировини, матеріалів і енергоносії; залучення високопрофесійного керівництва проектами, що має досвід як у проектному фінансуванні, так і в будівництві й експлуатації об'єкта; забезпечення справедливого та чесного розподілу проектного ризику між партнерами співробітництва.

Запропоновано розглядати публічно-приватне партнерство крізь призму теорії «потрійної спіралі» Іцковича та Лейдесдорфа, тобто не як двовекторну систему відносин, а як складну багатосторонню систему зв'язків між публічними та приватними суб'єктами з виникненням специфічних організаційних форм (інноваційних структур), що сприяють активізації досліджень та поширенню інновацій. «Потрійність» системи полягає у наявності в ній трьох основних складових, без яких неможливо уявити інноваційний процес: держави, науки та бізнесу. Всі учасники активно взаємодіють між собою через обмін фінансовими, майновими та інтелектуальними ресурсами, формуючи при цьому різні організаційно-правові форми, відповідальні за інновації. У результаті такого процесу створюються інкубатори, наукові парки, венчурні фонди та інші особливі форми інноваційної інфраструктури. Лідируюча роль, або ініціатива партнерства, може переходити від одного елемента до іншого залежно від економічних і соціальних умов, але, як правило, ініціатором формування потрійної спіралі виступають органи публічної влади.

Встановлено, що Закон України «Про державно-приватне партнерство» та підзаконні нормативні акти є недостатньо функціональними, у більшості є декларативними, містять внутрішні суперечності і неузгодженості та потребують системного доопрацювання. З метою вдосконалення нормативно-

правової бази та подальшого розвитку публічно-приватного партнерства в Україні запропоновано внести зміни та доповнення до законодавчих та підзаконних актів, які регулюють (частково або окремі види) відносини публічно-приватного партнерства. Зокрема, основні пропозиції стосуються визначення повноваження органів влади, які залучаються до проектів; врегулювання входження або заміни приватного партнера в разі невиконання ним його зобов'язань за договором без необхідності проведення нового конкурсу; надання можливості справедливої компенсації у разі дострокового припинення угоди з метою відшкодування обґрунтованих збитків; встановлення можливості прискореної процедури встановлення та зміни тарифів; чіткого визначення механізмів надання гарантій органами місцевого самоврядування приватним компаніям щодо виконання відповідних фінансових зобов'язань за угодами; конкретизації видів та механізмів імплементації державної підтримки та підтримки органів місцевого самоврядування; запровадження уніфікованої процедури (критеріїв) відбору приватного партнера для всіх форм партнерства; забезпечення прискореної процедури оформлення права користування земельними ділянками, які передається приватному партнеру за договорами партнерства.

У п'ятому розділі – «Удосконалення механізмів та інструментів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства» – визначено напрями формування ефективного механізму реалізації проектів публічно-приватного партнерства в національній інноваційній системі; запропоновано шляхи вдосконалення системи державного управління у сфері публічно-приватного партнерства; розроблено напрями інституційного розвитку механізмів партнерських відносин громади, бізнесу та влади.

На підставі світового досвіду співробітництва державного і приватного секторів в інноваційній сфері окреслено систему ключових принципів, на основі яких формується сучасне публічно-приватне партнерство: реалізація різних державних важелів для розвитку інноваційних процесів, як з допомогою адміністративних мотивацій діючих інноваційних бізнесів, так і шляхом створення нових інноваційних бізнесів; збереження управління проектом приватним партнером або спеціалізованою посередницькою організацією при сумісному фінансуванні проекту з державою; сприяння розвитку неформального співробітництва розробників, що дозволить спростити взаємовигідний взаємообмін масивами інформації і фінансовими ресурсами; претворення бюджетного фінансування в каталізатор інноваційного процесу з причини можливості потенціального залучення бізнесу лише після ефективного впровадження та розвитку інноваційного проекту за державні кошти; сприяння інноваційним кластерам, завдяки яким можливий ефективний взаємообмін кращими напрацюваннями малого і середнього бізнесу, зокрема, за участю представників держави; удосконалення нормативно-правових актів, урахування спеціальних статусів науковців і їх організаційних структур у законодавчому оформленні рішень, прямих і непрямих механізмів фінансування обміну технологіями і розвитку інфраструктури; підтримка державою інноваційних

підприємств завдяки бізнес-посередникам через відсутність достатнього кваліфікаційного рівня чиновників для оцінювання проектів, що подаються для розгляду, які можуть дати об'єктивну оцінку пов'язаними з ними ризиками.

Проведений аналіз свідчить про вкрай низький рівень інституційної спроможності державних органів і приватного сектора щодо впровадження публічно-приватного партнерства. Поточний стан характеризується низьким рівнем міжособистісної довіри, довіри громадян до органів державної влади, громадських та політичних організацій, несформованістю ідеології партнерства у суспільстві, недооцінкою фахівцями органів державної влади і місцевого самоврядування потенціалу проектів публічно-приватного партнерства, недостатньою обізнаністю суспільства в перевагах і ризиках застосування механізмів публічно-приватного партнерства, недостатнім кадровим забезпеченням центральних органів влади та місцевого самоврядування фахівцями у сфері публічно-приватного партнерства, недостатнім рівнем фінансування реального сектора економіки. Запропоновано концептуальну модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства (рис. 1).

Удосконалено схему взаємодії механізмів публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою розвитку національної інноваційної системи та удосконалення механізму взаємодії держави, науки та бізнесу. На її основі виявлено особливості в елементній структурі партнерства, характерні ознаки відносин, які не мають чіткої вертикальної або горизонтальної спрямованості, а сама система зв'язків є набагато складнішою з гармонійним доповненням вертикальних та горизонтальних векторів. Запропонована схема взаємодії дасть змогу дотримуватись балансу публічних і приватних інтересів в інноваційній сфері, залучити приватні інвестиції до інноваційного розвитку, забезпечити рівноправну участь всіх суб'єктів в обранні стратегії інноваційного розвитку, у формуванні інноваційної політики та у визначенні пріоритетів. Обґрунтовано використання інструментів та механізмів публічно-приватного партнерства для впровадження моделі інноваційного розвитку національної економіки України (які функціонують в економічно розвинутих країнах), з метою забезпечення розвитку галузей шостого технологічного укладу (біотехнологія, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі, безвідходні та екологічно чисті технології тощо), основи для яких вже сформовані, при цьому такі процеси запропоновано реалізовувати на регіональному або міжрегіональному рівнях у форматі пілотних проектів.

Розроблено принципову схему взаємодії в рамках проектів публічно-приватного партнерства, яка дає змогу враховувати особливості взаємозв'язків її різних елементів: громади, бізнесу та органів влади. Метою функціонування схеми є запровадження дієвих механізмів ефективної взаємодії з інститутами громадянського суспільства на засадах публічно-приватного партнерства для забезпечення успішної реалізації проектів.

Рис. 1. Концептуальна модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства

Зазначено, що механізми взаємодії державних органів влади із найважливішими інституціями громадянського суспільства - територіальними громадами і бізнесом, основні засади її реалізації, в основному, визначені в Законі України «Про державно-приватне партнерство». Водночас доведено, що в зазначеному Законі не враховано ряд важливих для співробітництва органів державної влади із інститутами громадянського суспільства юридично-правових аспектів. Для вирішення цього запропоновано здійснити такі першочергові кроки: передбачити державному (публічному) партнеру право брати участь у партнерстві в особі декількох представників – держава, територіальні громади – через уповноважені органи і підприємства, які здійснюють свою діяльність на основі публічної форми власності. На сьогодні Законом України «Про державно-приватне партнерство» передбачається участь на стороні державного партнера тільки одного представника (уповноважений орган); доцільно визначити систему державних органів з певними функціями щодо публічно-приватного партнерства та з розподілом повноважень і основних засад координації дій між ними. Законом України «Про державно-приватне партнерство» визначається тільки орган з питання державно-приватного партнерства і ключові моменти повноважень Кабінету Міністрів щодо регулювання сфери публічно-приватного партнерства, але взагалі не визначається статус та повноваження решти органів, які мають стосунок до взаємовідносин у рамках такого співробітництва; необхідно законодавчо закріпити основні вимоги (в першу чергу, істотні умови, наслідки в разі їх недотримання, порядок припинення договорів) до угод публічно-приватного партнерства, що буде сприяти саморегулюванню такого співробітництва. На жаль, вимоги до договорів про державно-приватне партнерство встановлюються тільки підзаконними актами, а в самому названому Законі міститься тільки відкритий перелік угод та згадка щодо договірних засад співробітництва партнерства. Першочерговими заходами є введення законодавчої норми, згідно з якою застосовується інституційне (корпоративне) співробітництво, тобто визначається особа, відповідальна за всі етапи реалізації, у формі господарської організації за участю партнерів для здійснення спільного управління і контролю за реалізацією проектів співробітництва; встановлення відповідальності при порушенні вимог законодавства, які регламентують систему відносин і договори публічно-приватного партнерства; забезпечення комплексного контролю за відбором та реалізацією проекту публічно-приватного партнерства зі сторони публічного партнера - держави в особі уповноваженого органу, інститутів громадянського суспільства (споживчі організації, саморегульовані організації бізнесменів). Нині повноваження з контролю відбору та реалізації проектів публічно-приватного партнерства покладаються лише на уповноважений орган з питань державно-приватного партнерства; визначити порядок вирішення конфліктних ситуацій, які можуть виникати в рамках співробітництва партнерів.

Розроблено концептуальну модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства з урахуванням особливостей взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та приватних партнерів, з метою визначення інституційних механізмів застосування системи вивчення громадської думки щодо проектів та розвитку системи підзвітності перед громадськістю. Обґрунтування конструкції зазначеної моделі доповнено механізмами державного управління у сфері публічно-приватного партнерства, в яких узгоджено взаємодіють всі системні елементи, що базується на принципах, методах та інструментах управління. Така конструкція спрямована на реалізацію таких завдань: узгодження інтересів органів державного управління та підвищення ефективності міжвідомчої координації; запровадження чіткого розподілу повноважень між різними гілками влади на центральному рівні, ієрархічними рівнями виконавчої влади й місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцевому рівні.

Доведено доцільність створення на рівні Кабінету Міністрів України спеціального загальнодержавного органу - Державної агенції (Національного центру) з публічно-приватного партнерства, відповідального за упорядкування та регламентацію відносин у цій сфері. Саме таке підпорядкування дасть змогу вирішити питання дублювання функцій при розробці та реалізації проектів та створить умови для продуктивної співпраці з галузевими міністерствами та іншими центральними органами влади. Нагальним завданням такої інституції має стати розробка дієвого й закріпленого нормативно-правовими актами механізму координації діяльності та взаємодії центральних органів виконавчої влади під час реалізації проектів публічно-приватного партнерства.

Визначено основні функції створюваної Державної агенції з публічно-приватного партнерства, основними з яких є створення стратегії розвитку партнерства; методичний та консультативний супровід проектів, що передбачає створення єдиного реєстру договорів на центральному та місцевому рівнях за відповідними регіонами та секторами; аналіз ефективності проектів та використання державних коштів; створення ефективного механізму відбору приватного партнера та укладання договорів, стандартизація цих процесів; розробка рекомендаційних норм підготовки тендерної і контрактної документації тощо.

Обґрунтування створення нової структури доповнено механізмами громадської участі шляхом створення Громадської ради (колегії) при Агенції, до складу якої необхідно ввести представників як інших центральних органів влади, так і представників громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування, наукового та експертного середовища, бізнесу тощо. Саме Громадська рада стане гарантом забезпечення прозорої політики у сфері публічно-приватного партнерства, запорукою ефективною та соціально орієнтованою діяльністю Агенції на етапі підготовки та

реалізації проектів. У розрізі цього одним із головних завдань Агенції повинен стати розвиток механізмів взаємодії з організаціями громадянського суспільства у напрямі залучення громади на постійній основі до обговорення, експертизи і моніторингу реалізації проектів публічно-приватного партнерства.

З метою подальшого розвитку інституційних інструментів публічно-приватного партнерства з точки зору основних засад громадянського суспільства запропоновано такі практичні рекомендації органам державної влади: передбачити участь на стороні публічного партнера кількох осіб (держави, органів місцевого самоврядування) в особі уповноважених органів та підприємств; забезпечити регулювання взаємовідносин саме угодою про публічно-приватне партнерство із виділенням її ключових моментів; визначення системи державних органів, що реалізують певний набір функцій у публічно-приватному партнерстві, із чітким поділом повноважень і ключовими засадами в координації їх діяльності; передбачити можливість здійснювати контрольні функції щодо реалізації проектів публічно-приватного партнерства з боку партнерів: уповноважених органів держави, підприємців та інституцій громадянського суспільства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та наведено нове вирішення наукової проблеми формування та розвитку механізмів державного управління у сфері публічно-приватного партнерства в Україні. Отримані в процесі дослідження результати дали змогу сформулювати наступні висновки і внести пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. Узагальнено теоретичний доробок з проблем державного управління у сфері публічно-приватного партнерства, уточнити сутність і зміст основних категорій. Встановлено, що соціалізація економічних процесів призводить до широкого усвідомлення, що громадянське суспільство з його здібностями та потребами уособлює мету функціонування та розвитку економічної системи. Доведено, що публічно-приватне партнерство є найбільш перспективною формою для розвитку конструктивного діалогу між державою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства.

Встановлено, що сутність поняття «публічно-приватне партнерство» не визначається в жодному законодавчому акті України. Крім того, визначене в законодавстві України поняття «державно-приватного партнерства» є вузьким. Результати аналізу досвіду багатьох країн, міжнародних фінансових організацій та досліджень щодо визначення поняття «публічно-приватне партнерство» довели, що зазначена дефініція не має єдиного системного трактування. Визначено, що всі тлумачення мають ряд схожих загальних ознак при значній специфіці трактування кожним дослідником або організацією. Це залежить, в першу чергу, від

рівня розвитку економіки країни та макрорегіону в цілому, а саме від законодавчої та нормативно-правової бази, адміністративної структури та функцій органів влади, пріоритетів економічної політики.

На підставі проведеного дослідження та порівняльного аналізу сутності поняття «публічно-приватне партнерство» запропоновано наступне авторське визначення поняття «публічно-приватне партнерство» в вузькому та широкому смислах. У вузькому смислі пропонується визначити публічно-приватне партнерство як комплексний інституціональний інструмент забезпечення оптимального використання наявного потенціалу суспільства шляхом консолідації ресурсів держави, приватного капіталу та громадянського суспільства. У широкому смислі публічно-приватне партнерство це комплексний механізм взаємодії органів державної влади або місцевого самоврядування, приватного партнера та громадянського суспільства на основі об'єднання ресурсів та розподілу ризиків, метою якого є забезпечення фінансування, створення і експлуатація суспільно значущих об'єктів на довгостроковій основі.

2. Систематизовано теоретичні підходи до визначення доцільності використання проектів публічно-приватного партнерства та визначити чинники їх ефективного розвитку. Розроблено алгоритм визначення (оцінки) доцільності використання публічно-приватного партнерства за наступними етапами: формування інформаційної бази соціально-економічних проектів; планування соціальних наслідків їх реалізації; оцінка можливості збільшення ефекту, що одержують учасники партнерства при взаємодії в ході реалізації проекту; обґрунтування взаємозацікавленості при дотриманні виконання принципу паритету інтересів; формулювання висновку про доцільність партнерських відносин. Наголошено на тому, що організація такої взаємодії доцільна тільки за умови отримання сторонами додаткового ефекту для: представників держави - це зростання бюджетного ефекту, представників громади - це зростання соціального ефекту, для представників бізнесу - це зростання прибутковості або скорочення рівня ризиків.

Узагальнення аспектів, що визначають реалізацію зазначених принципів доцільності публічно-приватного партнерства, дозволило визначити такі чинники ефективного розвитку проекту: забезпечення реалізації проекту прогнозованими фінансовими ресурсами; необхідна інфраструктура для реалізації проектів, в першу чергу, спеціалізована компанія для реалізації проектів; гарантії збуту, у тому числі гарантії тарифної політики включаючи інтереси інвесторів; підготовлені і кваліфіковані сторони — публічного і державного партнеру; капіталізація проектів, враховуючи інтереси та вимоги інвесторів та фінансових організацій; техніко-економічне обґрунтування і бізнес-план проектів з урахуванням сучасних світових методик і вимог фінансування; контракти на постачання сировини, матеріалів і енергоносії; професійне керівництво проектами, що має досвід як в проектному фінансуванні, так і в будівництві і експлуатації об'єкту; чесний розподіл ризиків між партнерами.

3. Визначено напрями формування механізму взаємодії в рамках публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою ефективного розвитку національної інноваційної системи.

Доведено доцільність створення на рівні Кабінету міністрів України спеціального загальнодержавного органу - Державної агенції (Національного центру) з публічно-приватного партнерства, відповідального за упорядкування та регламентацію відносин у цій сфері. Саме таке підпорядкування дасть змогу вирішити питання дублювання функцій при розробці та реалізації проектів та створить умови для продуктивної співпраці з галузевими міністерствами та іншими центральними органами влади. Нагальним завданням такої інституції має стати розробка дієвого та, закріпленого нормативно-правовими актами, механізму координації діяльності та взаємодії центральних органів виконавчої влади під час реалізації проектів публічно-приватного партнерства.

Визначено основні функції створюваної Державної агенції з публічно-приватного партнерства, основними з яких є наступні: створення стратегії розвитку партнерства; методичний та консультативний супровід проектів, що передбачає створення єдиного реєстру договорів на центральному та місцевому рівнях за відповідними регіонами та секторами; аналіз ефективності проектів та використання державних коштів; створення ефективного механізму відбору приватного партнера та укладання договорів, стандартизація цих процесів; розробка рекомендаційних норм підготовки тендерної і контрактної документації тощо.

Обґрунтування створення нової структури доповнено механізмами громадської участі шляхом створення Громадської ради (колегії) при Державній агенції з публічно-приватного партнерства, до складу якої необхідно ввести представників як інших центральних органів влади, так і представників громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування, наукового та експертного середовища, бізнесу тощо. Саме Громадська рада стане гарантом забезпечення прозорості політики в сфері публічно-приватного партнерства, запорукою ефективної та соціально орієнтованої діяльності Державної агенції з публічно-приватного партнерства на етапі підготовки та реалізації проектів. В розрізі цього одним із головних завдань Агенції повинен стати розвиток механізмів взаємодії з організаціями громадянського суспільства у напрямку залучення громади на постійній основі до обговорення, експертизи і моніторингу реалізації проектів публічно-приватного партнерства.

4. Сформовано: концептуальну модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства з урахуванням особливостей взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та приватних партнерів в Україні; принципову модель взаємодії сторін в рамках проектів публічно-приватного партнерства, що враховує особливості взаємозв'язків його елементів.

Розроблено модель взаємодії механізмів публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою розвитку національної інноваційної системи та удосконалення механізму взаємодії держави, науки та бізнесу. На її основі виявлено особливості в елементній структурі партнерства, характерні ознаки відносин, які не мають чіткої вертикальної або горизонтальної спрямованості, а сама система зв'язків є набагато складнішою з гармонійним доповненням вертикальних та горизонтальних векторів. Запропонована схема взаємодії дозволить дотримуватись балансу публічних і приватних інтересів в інноваційній сфері, залучити приватні інвестиції до інноваційного розвитку, забезпечити рівноправну участь всіх суб'єктів в обранні стратегії інноваційного розвитку, у формуванні інноваційної політики та у визначенні пріоритетів.

Розроблено концептуальну модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства з урахуванням особливостей взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та приватних партнерів, з метою визначення інституційних механізмів застосування системи вивчення громадської думки щодо проектів та розвитку системи підзвітності перед громадськістю. Обґрунтування конструкції зазначеної моделі доповнено механізмами державного управління в сфері публічно-приватного партнерства, в яких узгоджено взаємодіють всі системні елементи, що базується на принципах, методах та інструментах управління. Така конструкція спрямована на реалізацію таких завдань: узгодження інтересів органів державного управління та підвищення ефективності міжвідомчої координації; запровадження чіткого розподілу повноважень між різними гілками влади на центральному рівні, ієрархічними рівнями виконавчої влади й місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцевому рівні.

5. Розроблено методологічні підходи до підготовки, відбору та укладання угод про публічно-приватне партнерство та визначити їх пріоритети; методологічні підходи до оцінювання ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектору та громади й визначити критерії її ефективності.

На підставі проведеного аналізу розроблено алгоритм підготовки, відбору та укладання угод про публічно-приватне партнерство, що дало змогу запропонувати методологічні підходи щодо удосконалення механізмів реалізації проектів. По-перше, розроблено механізми, які заохочують приватних партнерів щодо здійснення проектів публічно-приватного партнерства, і одночасно допомагають органам публічного управління у визначенні можливих шляхів задоволення суспільних інтересів та гарантують реалізацію конкурсних процесів при виборі кращих інвесторів. З цією метою запропоновано ініціатору пропозиції надавати наступні преференції: право перевершити кращі конкуруючі заявки за рахунок пропозиції своєї більш вигіднішої альтернативи; нарахування додаткових балів в офіційному процесі оцінки заявки; право автоматично

приймати участь в фінальних етапах конкурсів; можливість виплат компенсацій ініціатору конкурсу переможцем; використання системи «найкращої та останньої пропозиції» при проведенні багатоетапних конкурсів. По-друге, на етапі ініціювання проекту публічно-приватного партнерства запропоновано залучати до переговорного процесу центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування як окремі суб'єкти, кожен з яких відстоює свої інтереси, бачення щодо оптимального використання земельних ділянок з огляду на інтереси громади та має під час реалізації майбутнього проекту різні завдання та несе ризики. По-третє, обґрунтовано необхідність залучення представників науки та громадянського суспільства на етапі визначення пріоритетів та відбору проектів. Адже, саме на цьому етапі необхідно визначити, яким чином проект публічно-приватного партнерства задовольнятиме потреби в розвитку того чи іншого пріоритетного сектору економіки та який буде вплив проекту на споживачів і громадянське суспільство в цілому.

З метою удосконалення методологічної бази державного управління в сфері публічно-приватного партнерства запропоновано методику оцінки ефективності взаємодії органів держави, приватного сектору та громади, у складі якої використовуються різні критерії ефективності, що враховують вимоги всіх груп учасників взаємодії, при цьому інтегральним критерієм ефективності є зважений з урахуванням важливості всіх учасників інтегральний критерій ефективності, що визначається у вигляді додаткового ефекту, який одержують всі учасники взаємодії. На підставі методики розроблено алгоритм визначення ефективності взаємодії на етапі визначення приватного партнера, що дозволить приймати зважені рішення про необхідність його здійснення та розподіл ризиків між партнерами на кожному етапі проекту.

Розроблено принципову модель взаємодії сторін в рамках проектів публічно-приватного партнерства, яка дає змогу враховувати особливості взаємозв'язків її різних елементів: громади, бізнесу та органів влади. Метою функціонування елементів схеми визначено запровадження дієвих механізмів ефективної взаємодії з інститутами громадянського суспільства на засадах публічно-приватного партнерства для забезпечення успішної реалізації проектів, спрямованих на покращення економіки України, розвиток інфраструктури національної економіки, поліпшення якості життя населення, покращення стану навколишнього середовища.

6. Надано пропозиції з удосконалення нормативно-правового забезпечення та організаційно-функціональної структури органів державного управління, що здійснюють регулювання сферою публічно-приватного партнерства.

З метою удосконалення нормативно-правової бази та подальшого розвитку публічно-приватного партнерства в Україні запропоновано внести зміни та доповнення до законодавчих та підзаконних актів, які регулюють (частково або окремі види) відносини публічно-приватного партнерства. Зокрема, основні пропозиції стосуються: визначення повноважень органів

влади, які залучаються до проектів; врегулювання входження або заміни приватного партнера у разі невиконання ним його зобов'язань за договором без необхідності проведення нового конкурсу; надання можливості справедливої компенсації у разі дострокового припинення угоди з метою відшкодування обґрунтованих збитків; встановлення можливості прискореної процедури встановлення та зміни тарифів; чіткого визначення механізмів надання гарантій органами місцевого самоврядування приватним компаніям щодо виконання відповідних фінансових зобов'язань за угодами; конкретизації видів та механізмів імплементації державної підтримки та підтримки органів місцевого самоврядування; запровадження уніфікованої процедури (критеріїв) відбору приватного партнера для всіх форм партнерства; забезпечення прискореної процедури оформлення права користування земельними ділянками, які передається приватному партнеру за договорами партнерства.

7. Внесено науково обґрунтовані теоретико-методологічні та практичні рекомендації щодо реалізації програми публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України.

Запропоновано загальну модель методологічного підходу до стратегії реалізації програми публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, яка дала змогу виділити наступні компоненти, необхідні для досягнення стійкого розвитку публічно-приватного партнерства: відбір, проектування і розробка проектів, які направлені на задоволення суспільної потреби та визначаються можливостями вибору більш відповідного та реалістичного проекту для впровадження механізмів публічно-приватного партнерства, а також збором потрібної інформації, залученням кваліфікованих радників і створенням ефективних команд менеджерів, необхідних для розробок проектів; стійким потоком прибутків на основі фінансової життєздатності проектів, розподіл комерційних ризиків і захисту інвесторів від ризиків, які краще управляються органом публічного управління; залучення приватного фінансування за умов, що у фінансових ринків є можливість здійснювати інвестування проектів з метою задоволення потреб в фінансуванні від початкових вкладень до витрат на підтримання основних засобів і оборотного капіталу; політичної волі для розвитку механізмів публічно-приватного партнерства, законодавчої і регулятивної систем, що надають можливості реалізації та стимулювання механізму партнерства. Доведено, що успішна реалізація програми розвитку публічно-приватного партнерства можлива лише при наявності всіх вище перерахованих чинників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Сімак С.В. Інституційний розвиток публічно-приватного партнерства : теорія, методологія, механізми державного управління : [Монографія] / С.В. Сімак. – К. : АМУ, 2016. – 392 с.

Статті у наукових фахових виданнях України та інших держав

2. Сімак С.В. Теоретичні засади формування взаємодії державного та приватного секторів в системі державного управління / С.В. Сімак // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. - Вип. 2/2013. - С. 213-221.
3. Сімак С.В. Визначення доцільності взаємодії державного та приватного секторів у системі державного управління / С.В. Сімак // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. - № 12. – С. 120-123.
4. Сімак С.В. Реалізація взаємодії державного та приватного секторів у системі державного управління розвитком інфраструктурної сфери / С.В. Сімак // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. - № 13. – С. 105-108.
5. Сімак С.В. Формування та розвиток механізмів взаємодії державного та приватного секторів у системі державного управління / С.В. Сімак // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. - № 17. – С. 144-148.
6. Сімак С.В. Ефективність взаємодії державного та приватного секторів в системі державного управління / С.В. Сімак // Економіка та держава. – 2013. - № 11. – С. 108-111.
7. Сімак С.В. Усовершенствование реализации государственно-частного партнерства в системе государственного управления в рамках проектов национального развития / С.В. Сімак // Научно-теоретический и практический журнал: Современный научный вестник, Белгород.– 2013. – № 14(153). – С. 78-86
8. Сімак С.В. Перспективні форми функціонування державно-приватного партнерства / С.В. Сімак // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – Вип. 2/2014. - С. 130-139.
9. Сімак С.В. Форми і моделі функціонування державно-приватного партнерства / С.В. Сімак // Наукові розвідки з державного та муніципального управління . зб. наук. пр.– К. : АМУ, 2014. – Вип. 1/2014. – С. 105-114.
10. Сімак С.В. Світовий досвід організації державно-приватного партнерства / С.В. Сімак // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – Вип. 223. Т. 235. Державне управління. – С. 88-93.
11. Сімак С.В. Інституційно-правові механізми державно-приватного партнерства при реалізації крупних стратегічних проектів / С.В. Сімак // Наукові розвідки з державного та муніципального управління . Зб. наук. пр.– К. : АМУ, 2014. – Вип. 2/2014. – С. 135-143.
12. Сімак С.В. Сутність та інструменти реалізації взаємодії держави та бізнесу / С.В. Сімак // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 1 (44). – С. 135-141.
13. Сімак С.В. Інноваційні принципи реалізації державно-приватного партнерства на проектному рівні / С.В. Сімак // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. - № 9. – С. 149-151.

14. Симак С.В. Развитие механизмов государственно-частного партнерства в отношениях собственности / С.В. Сімак // Научно-теоретический и практический журнал: Уральский научный вестник (ОРАЛДЫҢ ҒЫЛЫМ ЖАРШЫСЫ). – Республика Казахстан: г. Уральск : ТОО «Фирма Сервер +», 2014. - № 1 (80). - С. 118-126.

15. Simak S. Patterns for the development of the institute of state and private partnership in Ukraine // Public policy and economic development. Scientific and Practical Journal. - Issue 2 (6). Poland: Adam Mickiewicz University, Ukraine: Petro Mohyla Black Sea State University, 2014. - P. 78-82.

16. Сімак С.В. Особливості взаємодії державного та приватного сектору в системі управління містобудівною діяльністю в Україні / С.В. Сімак // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – Вип. 3-4/2015. - С. 108-115.

17. Сімак С.В. Особливості методології дослідження державного управління публічно-приватним партнерством на сучасному етапі розвитку України / С.В. Сімак // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. - № 5. – С. 88-92.

18. Сімак С.В. Поняття публічно-приватного партнерства у контексті сучасного етапу соціально-економічного розвитку України / С.В. Сімак // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. зб. наук. пр.– К. : АМУ, 2016. – Вип. 1/2016. – С. 78-88.

19. Сімак С.В. Засади інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства в Україні / С.В. Сімак // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – Вип. 255. Т. 267. Державне управління. – С. 146-152.

20. Сімак С.В. Інституційний розвиток публічно-приватного партнерства: досвід країн світу / С.В. Сімак // Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління. - Дніпропетровськ: Вид-во Академії митної служби України, 2015. – № 2 (13). - С. 103-112.

21. Сімак С.В. Інституційні основи дослідження механізмів взаємодії громадянського суспільства, влади та бізнесу [Електронний ресурс] / С.В. Сімак // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2016. - № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.by.nauka.com.ua>.

22. Сімак С.В. Удосконалення механізмів та інструментів публічно-приватного партнерства в національній інноваційній системі України / С.В. Сімак // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. зб. наук. пр.– К.: АМУ, 2016. – Вип. 2/2016. – С. 114-123.

23. Simak S. Current status of cooperation between state and private sector in public administration in Ukraine / S. Simak // *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum* (Central European journal for science and research). – Praha. - NR 15(28) 2016. – P. 17-20.

24. Simak S. Cooperation between state and the private sector in public administration in the field of infrastructure in Ukraine / S. Simak // *News of Science and education*. – Sheffield. – NR 19 (43) 2016. – P. 59-62.

25. Сімак С.В. Особливості реалізації проектів публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України / С.В. Сімак // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія Управління. – Вип. 3/2016. - С. 124-132.

Тези конференцій

26. Сімак С.В. Базові положення формування та розвитку механізмів взаємодії державного та приватного секторів в системі державного управління / С.В. Сімак // Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : зб. тез I між-нар. наук.-практ. конф., 11-12 квітня 2013 р. – Рівне : НУВГП, 2013. – С. 209-212.

27. Сімак С.В. Вплив системи містобудівного кадастру на розвиток інвестиційних процесів в Україні / С.В. Сімак // Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 12 квітня 2013 р. – К. : АМУ, 2013. – Ч. 1. – С. 42-47.

28. Сімак С.В. Реалізація соціально-економічних функцій в процесі взаємодії бізнесу і влади / С.В. Сімак // Тенденція розвитку національного та міжнародного бізнесу в ХХІ столітті : матер. наук.-практ. конф. за міжнародної участі (Київ-Євпаторія, 25-26 квітня 2013 р.). – Луганськ : Ноулідж, 2013. – С. 132-134.

29. Сімак С.В. Формування взаємодії державного та приватного секторів в системі державного управління розвитком інфраструктурної сфери / С.В. Сімак // Materialy IX mezinarodnivedecko – praktickaconference “Aplikovanevedeckenovinky – 2013”/ - Dil 4. Ekonomickevedy. Administrativa: Praha. PublishingHouse “Education and Science” s.r.o - P. 74-76.

30. Сімак С.В. Реалізація системного підходу в дослідженні співпраці держави і бізнесу / С.В. Сімак // Модернізаційні процеси державного та муніципального управління : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 4 квітня 2014 р. – К. : АМУ, 2014. – Ч. 2. – С.104-106.

31. Сімак С.В. Методологічні засади партнерських відносин бізнесу та влади в системі державного управління/ С.В. Сімак // Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 25 березня 2016 р. – К. : КНУКіМ, 2016. – С. 283-286.

32. Сімак С.В. Визначення системи принципів успішного розвитку проектів публічно-приватного партнерства/ С.В. Сімак // Розвиток креативного публічного управління : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 8 квітня 2016 р. – К. : АМУ, 2016. – С. 235.

33. Сімак С.В. Розвиток публічно-приватного партнерства у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України / С.В. Сімак // Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 квітня 2016 р. – К. : КНУКіМ, 2016. – С. 182-187.

34. Сімак С.В. Методологічні основи системи партнерських відносин державного та приватного секторів / С.В. Сімак // Ольвійський форум-2016: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 9-11 червня 2016 р. – Миколаїв, 2016. – С. 21-23.

35. Сімак С.В. Development of public – private partnership in the context of improving competitiveness economy of Ukraine / С. В.Сімак // Materials of the XII International scientific and practical conference, «Trends of modern science - 2016», May 30 – June 7, Volume 7, Economic science. – Sheffield: Science and education LTD, 2016. – С. 65–67.

36. Сімак С.В. Взаємодія громадянського суспільства, влади та бізнесу / С.В. Сімак // Міжнародна конференція «Центри освіти «третього віку» - реальність та перспективи в Україні та ЄС», «Формування міжпоколінної комунікативної компетенції», «Місце самоврядування: інструменти демократії», «Управління конфліктами», 14-16 червня 2016 р. – К. : АМУ, 2016. – С. 74-75.

37. Сімак С.В. Концептуальные подходы к определению эффективности механизмов государственного управления в сфере государственно-частного партнерства / С.В. Сімак // Актуальные проблемы государственного управления : матер. Междунар. науч. конф., 27 травня 2016 р. – Тбілісі, 2016. – С. 87-88.

38. Сімак С.В. Оцінювання ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектора і громади / С.В. Сімак // Публічне адміністрування: сучасний стан та перспективи розвитку: матер. щорічної наук.-практ. конф., 30 листопада 2016 р. – К. : АМУ, 2016. – С. 252-253.

АНОТАЦІЯ

Сімак С.В. Інституційний розвиток публічно-приватного партнерства в системі державного управління. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2017.

Мета дослідження полягала у розробці теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів інституційного розвитку публічно-приватного партнерства в системі державного управління України. В дослідженні: узагальнено теоретичний доробок з проблем державного управління у сфері публічно-приватного партнерства, уточнити сутність і зміст основних категорій; систематизовано теоретичні підходи до визначення доцільності використання проектів публічно-приватного партнерства та визначити чинники їх ефективного розвитку; визначено напрями формування механізму взаємодії в рамках

публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою ефективного розвитку національної інноваційної системи; сформовано: концептуальну модель удосконалення системи інституційного забезпечення державного управління у сфері публічно-приватного партнерства з урахуванням особливостей взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та приватних партнерів в Україні; принципову модель взаємодії сторін в рамках проектів публічно-приватного партнерства, що враховує особливості взаємозв'язків його елементів; розроблено методологічні підходи до підготовки, відбору та укладання угод про публічно-приватне партнерство та визначити їх пріоритети; методологічні підходи до оцінювання ефективності взаємодії органів державної влади, приватного сектору та громади й визначити критерії її ефективності; надано пропозиції з удосконалення нормативно-правового забезпечення та організаційно-функціональної структури органів державного управління, що здійснюють регулювання сферою публічно-приватного партнерства; внесено науково обгрунтовані теоретико-методологічні та практичні рекомендації щодо реалізації програми публічно-приватного партнерства на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України.

Ключові слова: механізми державного управління, публічно-приватне партнерство, інституційний розвиток, взаємодія, проект.

АННОТАЦІЯ

Симак С.В. Институциональное развитие публично-частного партнерства в системе государственного управления. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Черноморский национальный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2017.

Цель исследования заключалась в разработке теоретико-методологических положений и практических рекомендаций по совершенствованию механизмов институционального развития публично-частного партнерства в системе государственного управления Украины. В исследовании: обобщены теоретические наработки по проблемам государственного управления в сфере государственно-частного партнерства, уточнено содержание основных категорий, систематизированы теоретические подходы к определению целесообразности использования проектов государственно-частного партнерства и определены факторы их эффективного развития; определены направления формирования механизма взаимодействия в рамках государственно-частного партнерства в инновационной сфере с целью эффективного развития национальной инновационной системы; сформирована: концептуальная модель усовершенствования системы институционального обеспечения

государственного управления в сфере государственно-частного партнерства с учетом особенностей взаимодействия гражданского общества, органов государственной власти и частных партнеров в Украине; принципиальная модель взаимодействия сторон в рамках проектов государственно-частного партнерства, учитывающая особенности взаимосвязей его элементов; разработаны методологические подходы к подготовке, отбору и заключению соглашений о государственно-частном партнерстве и определены их приоритеты; методологические подходы к оценке эффективности взаимодействия органов государственной власти, частного сектора и гражданского общества и определены критерии ее эффективности; наданы предложения по совершенствованию нормативно-правового обеспечения и организационно-функциональной структуры органов государственного управления, осуществляющих регулирование сферой публично-частного партнерства; внесены научно обоснованные теоретико-методологические и практические рекомендации по реализации программы государственно-частного партнерства на современном этапе социально-экономического развития Украины.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, государственно-частное партнерство, институциональное развитие, взаимодействие, проект.

SUMMARY

Simak S.V. Institutional development of public-private partnerships in public administration. – Manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of Doctor of Science in Public Administration, speciality 25.00.02 - Mechanisms of Public Administration. - Petro Mohyla Black Sea National University. - Mykolaiv, 2017.

The purpose of the research was to develop theoretical and methodological guidelines and practical recommendations for improving institutional mechanisms of public-private partnerships in public administration in Ukraine. In the research: theoretical achievements of the problems of public administration in the field of public-private partnerships, to clarify the nature and content of the main categories; systematized theoretical approaches to determining the feasibility of projects using public-private partnerships and identify factors of effective development; directions formation mechanism of interaction within public-private partnership in the sphere of innovations for the effective development of the national innovation system; formed: a conceptual model of improving the system of institutional support for governance in public-private partnerships allowing for the interaction between civil society, government and private partners in Ukraine; the fundamental model of cooperation between the parties in projects of public-private partnership that takes into account the relationship of its elements; methodological approaches to the preparation, selection and agreements on public-private partnerships and determine their

priorities; methodological approaches to evaluating the effectiveness of interaction between public authorities, private sector and community and define the criteria of effectiveness; the proposals are given to improve the regulatory support and organisational and functional structure of government that regulate the area of public-private partnerships; made scientifically based theoretical, methodological and practical recommendations on the program of public-private partnerships at the present stage of socio-economic development of Ukraine.

It was found that the essence of the concept of "public-private partnership" is not defined in any legislative act of Ukraine. The author's definition of "public-private partnership" in the narrow and broad sense.

The algorithm of preparation, selection and conclusion of the public-private partnership agreements, which allowed to offer methodological approaches for improving project implementation mechanisms.

Developed an algorithm for determining (evaluating) the feasibility of the use of public-private partnership with the following steps: creation of information basis of socio-economic projects; planning of the social consequences of their implementation; assessment of the possibility of increasing the effect of the resulting partnership participants in the interaction in the course of project implementation; substantiation of mutual interest, subject to the implementation of the principle of parity of interests; formulation of conclusions about the appropriateness of partnerships. The factors of effective development of the project.

Developed a scheme interaction of public-private partnerships in innovation in order to develop a national innovation system and improve the mechanism of interaction of the state, science and business. On the basis of its peculiarities in the cell structure of the partnership, the characteristics of relationships that do not have a clear vertical or horizontal orientation.

Developed the conceptual model of improving the system of institutional support for governance in the field of public-private partnership in view of the interaction of civil society, public authorities and private partners to identify institutional mechanisms for the application of the system of public opinion research projects and the development of the public accountability. Justification design of this model is supplemented governance mechanisms in the field of public-private partnership in which the coordinated interaction of all system components, based on the principles, methods and management tools.

It proved the feasibility of establishing the central executive authority - the State Agency (National Centre) for public-private partnership responsible for the preparation and regulation of relations in this sphere. The main function created State Agency for Public-Private Partnerships.

Developed the concept of cooperation between the parties in the framework of public-private partnership, which takes into account the features of the relationship of its different elements: society, business and government.

Keywords: mechanisms of of public administration, public-private partnerships, institutional development, cooperation, partnership project.